

Academische geschiedschrijving en heemkunde: waar ontmoeten ze elkaar?

Een getuigenis van een heemkundige ten velde

Tijdens de recente studiedag 'Heemkunde Actueel' bracht Lut Bavay namens de Heemkundige Kring van Erpe-Mere een getuigenis over haar ervaringen met het thema 'Academische geschiedschrijving versus heemkundige geschiedschrijving'. De Heemkundige Kring van Erpe-Mere is al meer dan 50 jaar actief en heeft een werkgebied dat acht vroegere dorpen beslaat. De vereniging geeft een driemaandelijks tijdschrift uit – de 'Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere' – en beschikt over een publiek toegankelijk documentatiecentrum. Er zijn een tiental bestuursleden actief.

Ervaringen met de academische wereld

De contacten van onze kring met de Vlaamse universiteiten waren in de voorbije jaren niet frequent en speelden zich af op verschillende niveaus:

1. Geregeld komen studenten op eigen initiatief of op aanbeveling van hun professoren naar ons documentatiecentrum om er bronnenmateriaal of literatuur te raadplegen. In dat geval doen wij al het mogelijke om hen zo efficiënt mogelijk te begeleiden. In de allerbeste gevallen leidde dit tot een artikel voor ons tijdschrift of bijkomende documentatie voor ons eigen centrum. Zo mochten we in de loop der voorbije jaren een mooi artikel en een ruime documentatie verwerven over cinema's en filmexploitatie in de gemeente en een artikel over driesen in onze gemeente. De stille hoop van onze medewerkers is steeds dat wij vroeg of laat één van deze mensen in onze rangen zouden kunnen verwelkomen. Tot op heden zonder resultaat.
2. Af en toe documenteren wij academische onderzoekers als die via mailings of vragenlijsten bevragingen doen. We menen daarmee basisinformatie aan te reiken die noodzakelijk is voor onderzoek in een ruimer kader. Als actieve heemkundigen zijn wij ons er zeer goed van bewust dat voor veel historisch onderzoek een ruimer onderzoeksveld dan het onze noodzakelijk is. Het aanbrengen van correcte en goed gedocumenteerde gegevens uit het veld is voor ons een taak die we nauw ter harte nemen. Het doet dan ook plezier als we enige tijd later bij het verschijnen van een mooie publicatie ook een verwijzing vinden naar onze gemeente.
3. In de voorbije jaren voelden wij ons bijzonder vereerd als academici en professionelen bereid werden gevonden om een artikel te schrijven voor ons tijdschrift. Soms staat een kring voor een opgave die voor niet-professionele medewerkers onbereikbaar is. Dan kan de samenwerking met academici een grote meerwaarde bieden voor een heemkundige kring. Een concreet voorbeeld. In het jaar 2003 wilde de parochie Mere een groots feest organiseren naar aanleiding van de duizendste verjaardag van een oorkonde waarin de parochie Mere voor het eerst vermeld werd. Van de heemkundige kring werd het sluitstuk van dit jubeljaar verwacht: de publicatie van een artikel over de oorkonde uit het jaar 1003. In welke context was deze tekst ontstaan? Wat staat er te lezen en hoe interpreteren we dat? Is het stuk echt of vervalst? Allemaal vragen waar niet-geoefende geschiedschrijvers geen afdoend antwoord kunnen op geven. Gelukkig vonden wij professor Georges De Clercq (VUB) bereid om een bijdrage hieromtrent te schrijven en een lezing te geven.

4. Ook andere professionelen uit de wereld van geschiedenis en erfgoed werd reeds om medewerking gevraagd voor onze specifieke problemen. Hoewel al die mensen druk bezet en bevroegd zijn, mochten wij toch steeds op één of andere manier op medewerking rekenen. Ik vermeld hier graag de goede samenwerking met het KIK, het Rijksarchief, de provinciale diensten voor cultuur.”

Enkele bedenkingen hierbij

In tegenstelling tot wat het bovenstaande laat vermoeden, bestaat er onder heemkundigen heel wat wrevel over de wederzijdse relaties met academici en onderzoekers. Heemkundigen voelen zich ondergewaardeerd. Hun publicaties worden door professionelen kritisch bekeken en afgetoetst met de normen van een steeds evoluerende wetenschap. Is het verwonderlijk dat uitgaven van heemkundigen die test niet doorstaan? Is dat een blijk van misprijzen?

Niet noodzakelijk. Ongetwijfeld zijn sommige onderzoekers best benieuwd naar wat onze kringen publiceren, naar het bestaan van nog onvermoede bronnen, naar wat gedreven amateurs kunnen bovenspitten. Wanneer zij die gegevens later opnieuw gebruiken in het kader van hun onderzoek, kunnen wij dat beter beschouwen als een blijk van waardering.

Misschien loont het wel eens de moeite om objectief onderzoek te doen naar de manier waarop beide partijen naar mekaar kijken. Is zoveel wederzijds wantrouwen reëel en waarop is dat dan gesteund? Of bestaat er in de hoofden van heemkundigen een zekere frustratie die dan geprojecteerd wordt op een kritische tegenspeler? Wellicht kan een objectief verslag wel veel plooiën gladstrijken.

Heemkundigen en academische geschiedschrijvers spelen op een ander terrein. Terwijl onderzoekers voor collega's schrijven en beoordeeld worden door andere historici, richt de heemkundige zich in de eerste plaats tot een publiek van lokale geïnteresseerden. Dat betekent geenszins dat heemkundigen hun publiek moeten achterna lopen of onderschatten. Lezers van heemkundige bladen, documenteren zich ook elders, lezen ook boeken van academisch geschoolde auteurs. Ze nemen geen vrede met halve waarheden, lichtzinnige uitspraken of ongegronde veralgemeningen. Natuur-

lijk treffen die lezers graag onderwerpen aan waar ze zelf herkenningspunten in terugvinden: materiële restanten of herinneringen aan eigen ervaringen. Daaraan tegemoet komen is niet minderwaardig. Wel moeten heemkundigen kritisch zijn voor zichzelf en mekaar (bijvoorbeeld in een redactieraad). Is alles wat we schrijven wel correct? Zijn bronnen juist gelezen en geïnterpreteerd? Zijn mondelinge bronnen getoetst aan een tweede bron of tegenpartij? Werd de lokale situatie geplaatst in een ruimere context? De kwaliteit van een heemkundig artikel of blad hangt in grote mate hiervan af.

Heemkundigen en academici werken ook in andere omstandigheden. Academici kunnen zich voltijds (of toch grotendeels) aan onderzoek wijden, beschikken over een veel betere kennis van bronnen en literatuur, hebben zich een strakke werkmethode eigen gemaakt. Niet-professionele geschiedschrijvers daarentegen kunnen slechts hun vrije tijd aan hun passie besteden en vinden niet altijd de weg naar de meest recente literatuur. Maar ze hebben één andere troef: de goede kennis van het terrein. Ze zijn beter dan wie ook vertrouwd met de geografische omgeving, de toponymie, het dialect, de familieverwantschappen, de lokale bedrijvigheden, de rol van sommige individuen in politiek of sociaal leven.

Besluit

Heemkundigen en historici zijn gedeeltelijk met dezelfde materie bezig. Hun werkwijze en aanpak verschillen echter grondig en leiden dus tot een verschillend resultaat. Vergelijkingen maken kan nooit tot een positief resultaat leiden. Beide disciplines zijn echter noodzakelijk. Het fundamenteel en grootschalig onderzoek van de historicus levert de basis waarop de heemkunde zich kan steunen om de lokale situatie te kaderen. De heemkunde kan op kleine schaal de plaatselijke gegevens uitdiepen en naar een lokaal publiek brengen. De tientallen heemkundige verenigingen die in Vlaanderen actief zijn creëren op die manier een maatschappelijk draagvlak voor historisch onderzoek.

Lut Bavay
Heemkundige Kring
van Erpe-Mere